

SĄD NAJWYŻSZY
Rzeczypospolitej Polskiej

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego

Do druku nr 2799

Warszawa, dnia 27 grudnia 2022 r.

BSA I.021.77.2022

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KS
L.dz. DS. 175.4.2022
Data wpływu 4.01.2023

Pan

Dariusz Salamończyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

Szanowny Panie Ministrze,

W odpowiedzi na pismo z dnia 29 listopada 2022 r., SPS-WP.020.317.5.2022, działając na podstawie art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021r., poz. 1904) w załączeniu uprzejmie przesyłam uwagi Sądu Najwyższego do *rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2799)*.

Z poważaniem,

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU
L. dz. SPS-WP.020.317.10.2022
Data wpływu 05.01.2023r.

dr hab. Małgorzata Manowska
/pismo podpisane podpisem elektronicznym/

Tłoczono z polecenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

**Uwagi Sądu Najwyższego
do rządowego projektu ustawy z dnia 24 listopada 2022 r. o zmianie ustawy
o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw
(Druk Sejmu RP IX kadencji nr 2799)**

Uwagi wprowadzające

Przemoc oceniana jest jako zjawisko odwieczne i wszechobecne. Mimo tego w literaturze przedmiotu wypowiedana jest opinia, że jest trudne do zdefiniowania gdyż: „nie jest pojęciem klinicznym, nie jest także pojęciem naukowym, lecz politycznym, dlatego też rozumienie tegoż zjawiska będzie ulegać zmianom wraz ze zmianą sytuacji społecznej”¹. Jak trafnie stwierdziła Maria Stożek: „Obserwując próby zdefiniowania pojęcia „przemoc” w piśmiennictwie można zauważyć, że wyjaśnienie tego terminu jest szczególnie problematyczne. Wynika to głównie z faktu, że aby zastosować daną definicję w praktyce powinna być ona odpowiednio precyzyjna, jednocześnie definicja zbyt precyzyjna wyklucza pewne zachowania z katalogu przemocy”².

W języku polskim, w ujęciu słownikowym, „przemoc” jest opisywana jako: „przewaga użyta przeciwko komuś”³, „przewaga wykorzystywana w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś; też: narzucona komuś bezprawnie władza”⁴.

---

¹ Przytoczona opinia (przywoływana w różnych opracowaniach polskich autorów dotyczących przemocy) została przedstawiona, jako stanowisko R. Gellesa i M. A. Strausa. Przykładowo M. Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 16 (za I. Pospiszył, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994, s.14), J. Helios, W. Jedlecka, *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 2017, s. 15

² M. Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 13.

³ Wielki Słownik Języka Polskiego, wydawany przez Instytut Języka Polskiego PAN, hasło „przemoc”. W tym Słowniku znajduje się też wyjaśnienie, że przemoc, to „rzeczownik odczasownikowy od przedrostkowego przemoc”, a jednym z wyjaśnień w ramach „kwalifikacji tematycznej” wskazano, że to „zachowania i wyrażenia nieakceptowane społecznie” <https://wsjp.pl/haslo/podglad/32804/przemoc> (dostęp 19.12.2022r.).

⁴ Słownik języka polskiego PWN, hasło „przemoc”, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/przemoc.html>, (dostęp 19.12.2022r.).

Według wypowiedzi Światowej Organizacji Zdrowia z 1996 r. „przemoc jest celowym użyciem siły fizycznej lub władzy, sformułowanym jako groźba lub rzeczywiście użytym, skierowanym przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które albo prowadzi do, albo z którym wiąże się wysokie prawdopodobieństwo, spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia”⁵

Józef Młyński ocenił, że „o przemocy decydują trzy podstawowe warunki: sprawca może sobie pozwolić na przemoc, ponieważ czuje się bezkarny; przemoc realizuje potrzeby sprawcy i zachowanie to narusza dobro i prawa ofiary”⁶.

Gdy sprawca i ofiara przemocy przynależą do tej samej rodziny, bądź pozostają lub pozostawali we wspólnocie pełniącej podobne funkcje, stan taki określa się jako „przemoc w rodzinie”, „przemoc domową”. Niejednokrotnie te pojęcia są używane zamiennie, choć bywają też rozróżniane i dopełniane.

Ustalenie, a nawet przybliżone oszacowanie skali przemocy w rodzinie jest bardzo trudne. Część ofiar boi się zwrócić o pomoc, inne wstydzą się przyznać, że jej doznają. Ofiary często usprawiedliwiają sprawców, obwiniają siebie. Istnieje presja społeczna aby nie ujawniać przemocy osobom obcym. Z tej przyczyny Centrum Badania Opinii Społecznej (dalej też CBOS) szacując skalę tego zjawiska stosuje pytania dotyczące nie osobistych doświadczeń, ale znanych respondentowi przypadków przemocy, np. wobec kobiet w najbliższym otoczeniu.

Pierwsze badanie pt.: „Przemoc w rodzinie - fakty i opinie” Centrum Badania Opinii Społecznej wykonało w 2002 r.⁷ Ustalono, że przypadki przemocy domowej wobec kobiet znało osobiście lub ze słyszenia 43% kobiet i 31% mężczyzn, zaś łącznie 38% ogółu ankietowanych znało przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża, w tym 17% stwierdziło, że zna kilka takich kobiet. Z uzyskanych odpowiedzi wynikało, że 11% respondentów przynajmniej raz użyło przemocy fizycznej we własnej rodzinie. Co ósma kobieta (12%) i co jedenasty mężczyzna (9%) przyznali, że co najmniej raz zostali uderzeni przez partnera w czasie małżeńskiej awantury, co setny (1%) został pobity przez własne dorosłe lub dorastające dziecko, a 3% - doświadczyło pobicia przez kogoś innego z najbliższej rodziny. Ponadto 3% ogółu ankietowanych (4% kobiet i 2% mężczyzn) stwierdzało, że w ich rodzinach dochodzi do wymuszania współżycia seksualnego. Co dziesiąty badany wychowujący co najmniej jedno dziecko poniżej 19 lat (10%) przyznał, że w ciągu

⁵ WHO — *Global status report on violence prevention 2014*, Part 1 — *Background*, 1996 *Violence Definition*, p. 2, cyt. za A. Olszewską [*Problematyka przemocy w rodzinie w świetle wybranych uregulowań międzynarodowych (w:) Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*. Tom XXXIX Acta Universitatis Wratislaviensis No 3737 Wrocław 2016, s. 167].

⁶ J. Młyński, *Przemoc w rodzinie - skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych*, *Studia Socialia Cracoviensia*, 2012, tom 4 nr 2 (7) „Sprawiedliwość”, s. 144.

⁷ CBOS, *Przemoc w rodzinie - fakty i opinie Komunikat z badań BS/42/2002* (opracowała Macieja Falkowska), Warszawa, marzec 2002, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2002/K_042_02.PDF (dostęp 20.12.2022).

ostatniego roku sprawił dziecku „porządne lanie”. Równocześnie, mimo udzielenia przytoczonych odpowiedzi, 14% badanych uważało, że przemoc domowa w naszym kraju zdarza się bardzo rzadko, a 13%, że zjawisko to nie jest groźne. Co piąty badany (19%) twierdził, że wszelkie przejawy użycia siły fizycznej wobec członków rodziny są ich prywatną sprawą i nikt nie ma prawa ingerować w metody rozwiązywania konfliktów rodzinnych. Natomiast 75% badanych była zdania, że takie postępowanie należy karać. 79% nie znajdowało żadnego usprawiedliwienia dla rozwiązywania konfliktów rodzinnych za pomocą przemocy.

W badaniu przeprowadzonym w maju 2012 r. 28% badanych deklaroowało, że zna osobiście lub z widzenia kobiety bite przez partnerów⁸. (Podobne wyniki uzyskano w 2009 r.⁹).

W badaniu z 2019 r. ustalono, że 22% respondentów osobiście lub z widzenia znało kobiety bite przez mężów/partnerów. W porównaniu z badaniem z 2002 r, gdy CBOS pierwszy raz pytał o przemoc domową, prawie dwukrotnie zmalał odsetek badanych twierdzących, że w ich otoczeniu są kobiety doświadczające przemocy ze strony partnerów, a także wyraźnie ubyło ankietowanych deklarujących, że znają wiele takich kobiet oraz kilka takich kobiet. Jak wynikało z deklaracji, co dziesiąty badany, który kiedykolwiek był w stałym związku, doświadczył agresji ze strony partnera .

Ustalono, że w 17 letnim okresie (2002-2019), gdy CBOS bada przemoc domową odsetek deklarujących, że doświadczyli przemocy ze strony partnera jest stabilny. Najwięcej ankietowanych (14%). przyznawało, że doświadczyło przemocy w 2003 r. Stwierdzono też, że: „Kobiety częściej deklarują, że były bite przez partnerów niż mężczyźni (12% wobec 8%), częściej też przyznają, że taka sytuacja miała miejsce wielokrotnie (6% wobec 1%). Ponadto z analiz zróżnicowań społeczno-demograficznych wynika, że częściej do bycia ofiarami przemocy przyznają się badani gorzej oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych, słabiej wykształceni, osoby w wieku 25–34 lat, obecnie rozwiedzione bądź w separacji, oraz mieszkańcy miast liczących od 20 do 100 tys. mieszkańców”¹⁰. Badanie z 2019 r. wykazało także, że w porównaniu

---

⁸ CBOS, *Przemoc i konflikty w domu. Komunikat z badań BS/82/2012* (opracowała Katarzyna Kowalczyk), Warszawa 2012, s.3, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_082_12.PDF (dostęp 20.12.2022).

⁹ CBOS, *Przemoc i konflikty w domu. Komunikat z badań BS/35/2009*, Warszawa, marzec 2009 (opracował Michał Wenzel), s. 1-4 https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_035_09.PDF (dostęp 20.12.2022). W tym badaniu 23% dorosłych Polaków deklaroowało, że padło ofiarą przemocy. W domu z aktami przemocy spotkało się 6% dorosłych. 33% badanych kobiet stwierdziło, że zna przynajmniej jedną kobietę, która podczas konfliktów małżeńskich bywa bita przez męża. 17% ogółu respondentek, że zna przynajmniej kilka takich kobiet. Dwie piąte kobiet żyjących w złych warunkach materialnych przyznało, że zna przynajmniej jedną kobietę bitą przez męża. 68% badanych przyznało, że w ich domach zdarzają konflikty, sprzeczki lub awantury.

¹⁰ CBOS, *Przemoc i konflikty w domu. Komunikat z badań Nr 48/2019*, Warszawa, kwiecień 2019 (opracowała Małgorzata Omyła-Rudzka), s. 1-6 https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_048_19.PDF (dostęp 20.12.2022).

z wynikami z 2012 r. wzrósł odsetek badanych, którzy doświadczyli przemocy w pracy lub w szkole. Przemoc jest więc wszechobecna w przestrzeni społecznej.

Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji podaje informacje o realizacji procedury „Niebieskiej Karty”¹¹. Aktualnie są dostępne dane za lata 2012–2021 r. Jak wynika z ustaleń poczynionych na ich podstawie przez Pawła Ostaszewskiego¹², wzrost rejestracji przemocy domowej i osób nią dotkniętych występował w latach 2012 - 2014 . „Niebieskich Kart” wydano ogółem w 2012 r. 51.292, w 2013 r. – 61.047, w 2014 r. – 77.808, a w 2015 r. już „tylko” 75.495, zaś w 2021 r. – 64.250. Autor odnotował podobny trend odnośnie do zarejestrowanych przez Policję przypadków stosowania przemocy w rodzinie. Najwyższa liczba przypadków została odnotowana w 2014 r. (było ich ogółem 174.160) po czym miał miejsce spadek, jednakże „z wartymi odnotowania wahaniami”, najbardziej widoczny w roku 2021, gdy było ich ogółem 141.409. P. Ostaszewski ustalił, iż zgromadzone dane wskazują „że najczęstszą na przestrzeni wszystkich analizowanych lat formą przemocy jest przemoc psychiczna, nieco rzadziej odnotowuje się przemoc fizyczną, a najrzadziej seksualną i ekonomiczną”¹³.

Liczba interwencji policyjnych dotyczących przemocy w rodzinie podlegała podobnym zmianom. Najniższa była w 2020 r. – 37.223 i w 2021 r. - 37.477, podczas gdy w tym samym czasie ogólna liczba interwencji policyjnych wzrosła (w 2019 r. było ich 5.393.395, w 2020 r. - 5.677.113, w 2021 r. - 6.582.922). Autor ocenił, że może to „dodatkowo potwierdzać, że nie mamy tu do czynienia z wpływem funkcjonowania samej instytucji na rejestrację przemocy, tylko z rzetelnymi wskaźnikami tej przemocy”¹⁴.

W powoływanym opracowaniu Pawła Ostaszewskiego zostały przedstawione także, między innymi, dane na temat postępowań przygotowawczych i stwierdzonych przestępstwach znęcania się (art. 207 k.k.), z których wynika, że: „poprawa ogólnej sytuacji związanej ze zmniejszającym się rozprzestrzenieniem przemocy domowej w Polsce nie dotyczy jej najpoważniejszych przejawów, które znajdują swój finał w postępowaniach karnych o przestępstwo znęcania się”¹⁵. (Np. w 2018 r. stwierdzono

---

¹¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. 2011, nr 209, poz. 1245.

¹² P. Ostaszewski, *Przemoc domowa w świetle danych statystycznych procedury „Niebieskiej Karty”*, Warszawa 2022, s. 9, tabela a 2 pt.: *Liczba formularzy „Niebieska Karta – A” wypełnionych przez Policję oraz osób, co do których istnieje podejrzenie, że były dotknięte przemocą w latach 2012–2021* https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2022/11/IWS_Ostaszewski-P._Przemoc-domowa-w-switle-danych-statystycznych-procedury-Niebieskiej-Karty_.pdf (dostęp 19.12.2022).

¹³ P. Ostaszewski, op. cit., s. 10, oraz tabela nr 3 pt.: *„Liczba zarejestrowanych przez Policję w „Niebieskich Kartach” przypadków stosowania przemocy w rodzinie według rodzajów przemocy w latach 2012–2021”*.

¹⁴ P. Ostaszewski, op. cit., s. 11, oraz tabela nr 4 pt.: *„Liczba interwencji policyjnych ogółem oraz dotyczących przemocy domowej w latach 2010–2021”*.

¹⁵ P. Ostaszewski, op. cit., s. 13, oraz tabela nr 6 pt.: *„Liczba postępowań przygotowawczych i przestępstw stwierdzonych z art. 207 k.k. w latach 2011–2021”*.

zaistnienie tego przestępstwa w 15.684 przypadkach, w 2019 r. było ich 16,794, w 2020 r. – 16.516, w 2021 r. – 16.564).

Przytoczone informacje jedynie przybliżają obraz przemocy w rodzinie. Na podstawie obecnie gromadzonych w Polsce danych nie ma możliwości ustalenia przykładowo, ile osób rocznie traci życie wskutek przemocy w rodzinie¹⁶. Z ustaleń zawartych w raporcie „Teraz koniec z tobą. Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021”, w opracowaniu Beaty Gruszczyńskiej pt.: „Dane dotyczące zabójstw w statystykach Policji i Eurostatu” wynika, między innymi, że w 2021 r. zabójstwa na tle nieporozumień rodzinnych stanowiły ponad 18% potwierdzonych zabójstw w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. Podobny był odsetek osób pokrzywdzonych w odniesieniu do ogółu osób pokrzywdzonych zabójstwem. Wśród pokrzywdzonych zabójstwem kobiety stanowiły średnio 25%, ale wśród osób pokrzywdzonych zabójstwem na tle nieporozumień rodzinnych kobiety stanowiły ponad 40% pokrzywdzonych¹⁷.

Analiza danych statystycznych dotyczących popełnionych w 2021 r. przestępstw z art. 148 § 1-4 k.k. oraz 156 § 1 i 3 k.k. wykazała, że ogółem skazano za nie 76 osób (w tym 8 kobiet), a więc sprawcami czynów kwalifikujących się jako przemoc w rodzinie według art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie byli w 89,5% przypadków mężczyźni, w 10,5% kobiety¹⁸. Wśród kobiet skazanych za wymienione zbrodnie mogły być także takie, które doznawały uprzednio przemocy ze strony swoich ofiar¹⁹.

W 2021 r. odnotowano łącznie 154 osoby pokrzywdzone przestępstwami z art. 148 § 1-4 k.k. oraz 156 § 1 i 3 k.k. Znaczna część ofiar zmarła, ale nie jest znana ich dokładna liczba. Ustalono, że 54% pokrzywdzonych było kobietami, 40% mężczyznami, 6,5% dziećmi²⁰.

Raport Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę pt. „Dzieci się liczą 2022” opisuje problem krzywdzenia dzieci, w tym w warunkach określanych jako przemoc domowa²¹.

---

¹⁶ Brak odpowiednich danych dotyczy również przykładowo liczby samobójstw dokonanych w związku z doznawaniem przemocy, a także przypadków tzw. samobójstwa rozszerzonego, gdy samobójca najpierw morduje członków swojej rodziny a bezpośrednio po tym pozbawia siebie życia.

¹⁷ B. Gruszczyńska, *Dane dotyczące zabójstw w statystykach Policji i Eurostatu* (w:) *Teraz koniec z tobą. Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021*, Warszawa 2022, s. 9.

¹⁸ M. Lewoc, *Dane statystyczne z sądów powszechnych i prokuratur* (w:) *Teraz koniec z tobą. Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021*, Warszawa 2022, s. 28.

¹⁹ Tamże, zob. też M. Budyn-Kulik, *Zabójstwo tyrana domowego. Studium prawnokarne i wiktymologiczne*. LEX/el. 2017.

²⁰ M. Lewoc, tamże.

²¹ Zob. J. Włodarczyk, *Przemoc wobec dzieci i zaniedbanie dzieci* (w:) „Dzieci się liczą 2022” *Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, Warszawa 2022, (Komitet Naukowy raportu Dzieci się liczą 2022: dr hab. Magdalena Szafranek, UW, dr hab. Beata Gruszczyńska, prof. UW, prof. dr hab. Teresa Jackowska, PTP, dr hab. Ewa Jarosz, prof. UŚ, dr hab. Maria Kolankiewicz, prof. UW, prof. dr hab. Zbigniew

Z informacji tam zawartych wynika, między innymi, że w 2021 r. liczba dzieci, które zostały odebrane z rodziny w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia, wyniosła 1335²². Szczególnie drastyczne przypadki przemocy wobec dzieci są rejestrowane w statystykach policyjnych jako przestępstwa z art. 207 k.k. Rocznie od 3 do prawie 4 tys. małoletnich jest pokrzywdzonych tym przestępstwem.

Z badania studentów przeprowadzonego przez Fundację Dajemy dzieciom Siłę w 2017 r. (do którego odwołuje się omawiany Raport z 2022 r.) wynikało, że 45,93% respondentów doświadczyła w dzieciństwie przemocy fizycznej ze strony rodziców lub opiekunów. 16,68% badanych było popychanych, szarpanych, bitych otwartą dłonią lub obrzucanych przedmiotami. U 5,11% bitych wystąpiły ślady lub obrażenia.

„Ogólnopolska diagnoza problemu przemocy wobec dzieci” przeprowadzona w 2018 r. wykazała, że 41% dzieci w wieku 11–17 lat doświadczyło kiedykolwiek przemocy ze strony znajomego dorosłego, a 27% – w ciągu roku poprzedzającego badanie. Przemocy fizycznej ze strony bliskich dorosłych doświadczył co trzeci badany (33%), a przemocy psychicznej – co piąty (20%)²³. Wyniki badań dotyczących przemocy fizycznej i psychicznej z 2018 r. nie różniły się istotnie od wyników podobnego badania z 2012 r.²⁴. Wówczas 22% respondentów deklarowało doświadczenie przemocy psychicznej w ciągu całego życia, a 15% – w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie²⁵.

Lasocik, UW, dr. hab. Krzysztof Ostaszewski, IPiN, dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska, prof. UG, dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM, dr Małgorzata Sikorska, UW), s. 238-255, <https://fdds.pl/Resources/Persistent/c/0/8/1/c081160546aae2379516cee99a2d3efd9b43c6fe/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20raport.pdf> (dostęp 20.12.2022 r.)

²² Zob. też J. Słyk, *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29.07.2005 o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Prawo w Działaniu 2015, nr 24, s. 263-324, F. Manikowski, *Postępowania w sprawie o zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia – analiza badań aktowych*, Prawo w Działaniu 2022, nr 50, s. 9-43.

²³ Powołane informacje pochodzą z badań społecznych, przeprowadzonych przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Badanie z 2017 r. przeprowadzono wśród studentów z pięciu uczelni z różnych części Polski. W badaniu wykorzystano kwestionariusz Adverse Childhood Experience (ACE), dotyczący negatywnych doświadczeń z dzieciństwa. Badanie z 2018 r. przeprowadzono na próbie dzieci w wieku 11–17 lat. *Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, red. M. Sajkowska i R. Szredzińska., (J. Włodarczyk, *Przemoc wobec dzieci i zaniedbanie dzieci*), Warszawa 2022 s. 244. Zob. też tabelę 4 na s. 245 pt.: *Wyniki badań społecznych dotyczących przemocy wobec dzieci, zaniedbania oraz bycia świadkiem przemocy w domowej*).

<https://fdds.pl/Resources/Persistent/c/0/8/1/c081160546aae2379516cee99a2d3efd9b43c6fe/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20raport.pdf> (15.12.2022).

²⁴ Sz. Wójcik, *Przemoc w rodzinie, zaniedbanie, wiktyfikacja pośrednia. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci*, Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka 2013, Vol. 12, nr 3, s. 40-62. Badanie to wykazało (s. 59), że „ponad jedna piąta dzieci doświadczyła w swoim życiu przemocy fizycznej i psychicznej ze strony znajomych dorosłych — przede wszystkim rodziców i opiekunów. Co ósme dziecko było świadkiem tego, jak jeden rodzic uderzył drugiego, a 6% doświadczyło przynajmniej jednej formy poważnego zaniedbania. Skala wiktyfikacji dzieci i młodzieży w polskiej rodzinie jest duża”.

²⁵ J. Włodarczyk, *Przemoc wobec dzieci i zaniedbanie dzieci* (w:) „*Dzieci się liczą 2022*” Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce, Warszawa 2022, s.246.

Przytoczone, jedynie sygnalizacyjnie, informacje wskazują, iż przemoc w rodzinie / przemoc domowa występuje w znacznej, ale nie w pełni znanej skali.

Wykrywanie i przeciwdziałanie przemocy domowej jest obowiązkiem instytucji publicznych. W celu usystematyzowania i zwiększenia skuteczności ich działań przeciwdziałających przemocy i niosących pomoc osobom, które jej doświadczyły, uchwalono w dniu 29 lipca 2005 r. ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²⁶.

Obowiązki, o których mowa wynikają także z przepisów polskiej Konstytucji RP²⁷ oraz z prawa międzynarodowego²⁸, w tym w szczególności z Konwencji Rady Europy z 2011 r. o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej²⁹.

²⁶ Tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 1249.

²⁷ Zob. przykładowo M. Stożek, , *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 55-58.

²⁸ Zob. przykładowo A. Olszewska, *Problematyka przemocy w rodzinie w świetle wybranych uregulowań międzynarodowych*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XXXIX (Acta Universitatis Wratislaviensis No 3737), Wrocław 2016, s. 167-189.

²⁹ Dz.U. 2015 r. poz. 961. Odnotowania wymaga, że opinie w sprawie zasadności ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (nazywanej konwencją stambulską) przedstawiane przed dokonaniem ratyfikacji były zróżnicowane. Zob. przykładowo opinie przygotowane w Biurze Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu RP oraz na zlecenie tego Biura na temat oceny zgodności konwencji z Konstytucją, w ramach prac Sejmu RP VII kadencji nad Rządowym projektem ustawy o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (druk nr 2515). Przykładowo opinia, której konkluzją było stwierdzenie, że: „Konwencja jest zgodna z art. 2, art. 18, art. 30, art. 31, art. 33 ust. 1, art. 40 i art. 41 ust. 1 Konstytucji” została sporządzona 2 grudnia 2014 r. przez Prof. Marka Chmaja. Także konkluzja opinii Prof. Mariusza Jabłońskiego z dnia 2 grudnia 2014 r. brzmiała: „Treść Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej nie narusza postanowień Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku”. O celowości ratyfikacji konwencji także przykładowo Prof. Eleonora Zielińska (*Konwencja Rady Europy o zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, jej ogólna ocena oraz celowość przystąpienia do niej przez RP*, Warszawa 2012, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Zieli%C5%84ska-E_Konwencja-RE.pdf (dostęp 20.12.2022 r.)). Najbardziej wszechstronna opinia przedstawiająca wątpliwości odnośnie do projektu ustawy o zgodzie na ratyfikację konwencji została przygotowana przez Prof. Cezarego Mika 31 grudnia 2014 r. (C. Mik, *W sprawie Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, podpisanej w Stambule 11 maja 2011 r., jej zgodności z Konstytucją RP oraz o niektórych konsekwencjach jej ratyfikacji dla Polski*, Przegląd Sejmowy 2015, nr 3 (128), s. 89-150. Ustawa o zgodzie na ratyfikację konwencji z 11 maja 2011 r. została uchwalona dnia 6 lutego 2015 r. (Senat nie wniósł poprawek), Dz.U. 2015, poz. 398. W dniu 31 lipca 2020 r. do Trybunału Konstytucyjnego wpłynął wniosek Prezesa Rady Ministrów (BPRM.181.5.11.2020), zmodyfikowany w zakresie punktu II i III *petitum* w piśmie z dnia 26 sierpnia 2020 r., o zbadanie zgodności konwencji stambulskiej z wymienionymi we wniosku przepisami Konstytucji RP. Sprawie nadano sygnaturę K11/20. Stanowiska w sprawie wniosku przedstawili Trybunałowi Konstytucyjnemu: Rzecznik Praw Obywatelskich, Prokurator Generalny, Minister Spraw Zagranicznych (są dostępne na stronie internetowej Trybunału Konstytucyjnego, jako dokumenty do sprawy K11/20). Wniosek nie został jeszcze rozpoznany przez Trybunał Konstytucyjny <https://trybunal.gov.pl/s/k-11-20> (dostęp 20.12.2022). Fundacja „Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris” przedstawiła Trybunałowi Konstytucyjnemu stanowisko, iż konwencja jest niezgodna z przepisami Konstytucji RP, w <<opinii „amici curiae”>> z dnia 27 lipca 2022 r. Opinia ta jest opublikowana na stronie internetowej Instytutu https://ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/opinia-amici-curiae-ws-o-zbadanie-zgodnoscikonwencji-rady-europy-o#_Toc103863981 (dostęp 20.12.2022 r.). Dnia 22 stycznia 2021 r. została uchwalona ustawa o zmianie zakresu obowiązywania Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Dz. U. 2021, poz. 149. (Ustawa ta dotyczy zastrzeżeń do wskazanych w niej przepisów konwencji). Dnia 27 lipca 2020 r. Ministerstwo

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie jest przedmiotem programowania i monitorowania skuteczności podejmowanych działań. Ofiarom przemocy udzielają pomocy podmioty publiczne oraz organizacje pozarządowe. Czynione obserwacje i doświadczenia różnych podmiotów zaangażowanych w tych działaniach, podejmowane prace badawcze nad zjawiskiem przemocy prowadzą do formułowania rekomendacji i wniosków *de lege ferenda*. Nowelizacja ustawy z 29 lipca 2005 r. była oczekiwana przez te podmioty. Podczas pierwszego czytania projektu ustawy zawartego w druku Sejmu IX kadencji nr 2799, zdecydowana większość posłów oceniła projekt pozytywnie, a co najmniej stwierdzała, że zawarte w nim rozwiązania „idą w dobrym kierunku”. Ocena ta wydaje się zasadna. Większość projektowanych zmian zasługuje na aprobatę i nie wywołuje uwag polemicznych. Poniższe uwagi będą więc dotyczyły tylko niektórych propozycji zmian.

Zmiana tytułu ustawy

W projekcie przewidywana jest zmiana tytułu ustawy polegająca na zastąpieniu nazwy przedmiotu przeciwdziałania z „przemocy w rodzinie” na „przemoc domową”. W uzasadnieniu wskazano, iż obecna nazwa ustawy „stygmatazuje rodzinę”. Nie wydaje się, aby to stwierdzenie było trafne, a - co najmniej - nie przedstawiono argumentów na poparcie takiej tezy.

Sprawiedliwości wystąpiło do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z wnioskiem o rozpoczęcie prac zmierzających do wypowiedzenia Konwencji stambulskiej przez Polskę <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/minister-sprawiedliwosci-zlozyl-wniosek-o-wypowiedzenie-konwencji-stambulskiej> (dostęp 20.12.2022 r.) Anna Szmidt, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej kilkakrotnie informowała, że w tym Ministerstwie nie są prowadzone prace zmierzające do wypowiedzenia konwencji (np. informacja z dnia 16 grudnia 2020 r. na stronie Rzecznika Praw Obywatelskich <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/w-sejmie-rozpatrywano-projekt-ustawy-ws-zastrzezen-do-konwencji-stambulskiej> (dostęp 20.12.2022 r.) Także podczas 67 posiedzenia Sejmu RP IX kadencji w dniu 1 grudnia 2022 r. Anna Szmidt, odpowiadając na zapytania poselskie, potwierdziła powyższe, wskazując, że do czasu rozstrzygnięcia przez Trybunał Konstytucyjny wniosku Premiera w sprawie zgodności konwencji z Konstytucją (K11/20) żadne decyzje w tej kwestii nie będą podejmowane (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja IX, *Sprawozdanie Stenograficzne z 67 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 grudnia 2022 r. (drugi dzień obrad)*, Warszawa 2022, s. 229). Na temat konwencji zob. też przykładowo K. Sękowska-Kozłowska, *Zakres zobowiązań stron Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, *Studia Prawnicze* 2012, z. 1, s. 33–56, P. Czarny, *Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej — wybrane problemy konstytucyjnoprawne*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2013, nr 1, s. 93–107, E. Kowalewska-Borys, *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 2011 r. — zagadnienia wybrane*, *Białostockie Studia Prawnicze* 2014, z. 15, s. 83–99; W. Burek, K. Sękowska-Kozłowska, *Pięć lat obowiązywania Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w Polsce: stan gry*, *Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego* 2020, vol. XVIII, s. 245–270. Autorzy tego ostatniego opracowania stwierdzili (s. 250), iż „w opinii władz obszar objęty Konwencją sprowadza się przede wszystkim do przemocy domowej. Jednocześnie przemoc domowa jest postrzegana w prawie i praktyce jako problem neutralny płciowo, bez uwzględnienia faktu, że dotyka on w przeważającym stopniu kobiety”.

Proponowana zmiana nie budzi jednak zastrzeżeń, szczególnie iż nazwa obowiązująca i proponowana często są używane zamiennie³⁰, a żadna z nich nie ma jednoznacznej „przewagi nad drugą” bowiem nie oddaje w sposób precyzyjny istoty zjawiska społecznego jakie ma opisywać w nowelizowanej ustawie, a jedynie ma charakter „sygnalizacyjny”³¹.

Na korzyść proponowanej zmiany może przemawiać fakt, iż w polskim prawie nie ma ogólnej, uniwersalnej ustawowej definicji pojęcia „rodzina”³². Podstawowy akt normatywny dotyczący rodziny - kodeks rodzinny i opiekuńczy³³ nie zawiera definicji rodziny, choć na podstawie jego przepisów można twierdzić, iż już samo zawarcie małżeństwa powoduje powstanie rodziny (art. 23 k.r.o.), oraz, że preferowane jest tworzenie rodziny wskutek zawarcia heteroseksualnego małżeństwa, (art. 27 k.r.o. w zw. z art. 1 k.r.o.). W opracowaniach podręcznikowych i w literaturze prawa rodzinnego zwykle występują odwołania do socjologicznego pojęcia „rodziny małej” (dwupokoleniowej)³⁴, nazywanej też „nuklearną”³⁵. W konsekwencji inne modele „rodzin” traktowane są jako

³⁰ Maria Stożek (*Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 19), odnotowawszy, iż te pojęcia są stosowane zamiennie stwierdziła, że „przemoc w rodzinie” ma szerszy zakres, bowiem: „Obejmuje wszelkie formy przemocy stosowane względem siebie przez członków rodziny. Najczęściej rodzina jest definiowana jako ludzie, których łączy pokrewieństwo lub powinowactwo i którzy zamieszkują w jednym domu. Europejski Komitet ds. Problemów Przystępczości w ramach prac nad przystępczością w rodzinie zinterpretował rodzinę jako „parę osób będących małżeństwem lub nie, ich potomstwo lub krewni każdego lub któregośkolwiek z dzieci, jeśli tylko mieszkają razem lub podtrzymują związki wynikające z uprzedniego pozostawania we wspólnocie”.

³¹ Przykładowo ustawa jest stosowana, gdy przemocy doznaje jeden z byłych małżonków ze strony drugiego byłego małżonka, po prawomocnym orzeczeniu rozwodu, a więc w sytuacji gdy już nie są rodziną. Podobnie ustawa ma zastosowanie, gdy osoby których dotyczy nie pozostają ze sobą we wspólnym gospodarstwie domowym, niezależnie od tego czy są małżonkami, krewnymi, powinowatymi. Nie zawsze więc występuje stosunek rodzinny, podobnie jak nie zawsze „łącznikiem” jest wspólne zamieszkiwanie (wspólne gospodarstwo domowe). W tym kontekście celowe wydaje się odnotowanie, iż w literaturze obecna jest również zmodyfikowana definicja „przemocy domowej”, jako „przemocy w więziach” rozumianej jako: „zespół kontrolujących, nadzorujących i atakujących zachowań pojawiających się w bliskim (intymnym) związku osób dorosłych” [Anna A. Lipowska-Teutsch, *Przemoc wobec kobiet (w:) Wobec przemocy* (red. D. Kubacka-Jasiecka, A. Lipowska-Teutsch), Kraków 1997, s. 20. Cytowane za Marią Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s.19].

³² Opisując „rodzinę” Tadeusz Smyczyński (*System Prawa Prywatnego*, tom 11 *Prawo rodzinne i opiekuńcze* (red. T. Smyczyński), Warszawa 2009, s. 4) stwierdził, że rodzina: „nie ma osobowości prawnej, nie jest właścicielem przedmiotów majątkowych, nie zaciąga zobowiązań, nie może wnieść powództwa. Członkowie rodziny są podmiotami prawa, a małżonkowie podmiotami-właścicielami majątku wspólnego, adresatami świadczeń socjalnych (...)”. Niektóre ustawy, na swój użytek, definiują pojęcie „rodzina”. Przykładowo taką definicję rodziny sformułowano w art. 3 pkt 16 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, tekst jednolity Dz. U. 2022, poz. 615, a także w art. 6 pkt 14 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jednolity Dz. U. 2021 poz. 2268.

³³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., tekst jednolity Dz. U. 2020, poz. 1359.

³⁴ Tak przykładowo T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 3.

³⁵ Pojęcie sformułowane w 1949 r. przez amerykańskiego antropologa G. P. Murdock’a („rodzina nuklearna” (*nuclear family*) to małżeństwo kobiety i mężczyzny wraz ze wspólnym potomstwem).

„alternatywne”³⁶. W socjologii jednak występują liczne definicje rodziny i pojęcie rodziny nuklearnej nie jest jedynym³⁷. Skoro więc nie ma ani uniwersalnej ustawowej definicji pojęcia „rodzina” ani stosownej definicji tego pojęcia nie zawiera ustawa z 29 lipca 2005 r. to przy zachowaniu dotychczasowego pojęcia „przemoc w rodzinie” mogą powstawać spory interpretacyjne odnośnie do rozumienia pojęcia rodzina.

Za zmianą przemawia także użycie pojęcia „przemoc domowa” w Konwencji Rady Europy sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej³⁸ i sformułowania jej definicji w art. 3 pkt. b

Propozycja uchylenia preambuły

W uzasadnieniu propozycji uchylenia preambuły odwołano się do „Zasad techniki prawodawczej”. Oceniono, że preambuła nie zawiera „żadnych informacji”, a cel ustawy „i tak jest omówiony w uzasadnieniu do ustawy”.

Problem „normatywności” preambuły jest sporny w doktrynie³⁹. Nie mniej, jak wskazał Sąd Najwyższy, choć „znaczenie preambuły i jej funkcje w doktrynie prawa (..) rodzi wyraźnie pewne kontrowersje, to nie ma jednak podstaw do deprecjonowania znaczenia tej części aktu prawnego⁴⁰.

Nie budzi wątpliwości, iż głównym zadaniem preambuły jest wyrażenie celu ustawy, którą poprzedza i podkreślenie jego doniosłości⁴¹. Oczekiwanie, wyrażone w uzasadnieniu propozycji uchylenia preambuły, że adresaci ustawy będą ustalać jej cel na podstawie uzasadnienia projektu tejże ustawy, a więc każdorazowo będą poszukiwać

³⁶ Przykładowo K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Kraków 2002.

³⁷ Na temat zmian pojęcia „rodzina” w ujęciu socjologicznym A. Kwak, *Od rodziny nuklearnej Talcotta Parsonsa do wielości form życia rodzinnego współcześnie*, Roczniki Nauk Społecznych KUL 2019, tom 11(47), nr 4, s. 129-146 i powołana tam literatura. Zob. też I. Burkacka, *Monoparentalność, wielorodzina i rodzina zrekonstruowana. Współczesne nazwy modeli życia rodzinnego*, Artes Humanae 2017 Vol. 2, s. 61-94 i powołana literatura, oraz T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2012, s. 94-115.

³⁸ Dz. U.2015, poz. 961.

³⁹ Można wskazać na trzy główne stanowiska (1) preambuła ma wiążący charakter normatywny na równi z częścią artykułową aktu normatywnego, (2) preambuła nie ma jakiegokolwiek znaczenia, w szczególności nie ma charakteru normatywnego, (3) preambuła ma wiążące znaczenie interpretacyjne. SN w uzasadnieniu postanowienia z dnia 1 października 2015 r., III KK 138/15, ocenił, że dominujące jest stanowisko trzecie, a „w konsekwencji w decydujący sposób wpływa na nadanie określonego znaczenia wydobytej z przepisów prawnych normie prawnej” odwołując się do rozważań zawartych w monografii M. E. Stefaniuk, *Preambuła aktu normatywnego w doktrynie oraz procesie stanowienia i stosowania polskiego prawa w latach 1989-2007 r.*, Lublin 2009.

⁴⁰ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 1 października 2015 r. III KK 138/15. (Wyciąg z protokołu) <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/OrzeczeniaHTML/ii%20kk%20138-15-1.docx.htm>

⁴¹ Syntetycznie na temat preambuły do aktu normatywnego zob. B. Sosnowski, *Geneza, rola i cechy preambuły w aktach prawnych*, Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM, 2016, nr 6, s. 207-221, a także A. Kotowski, *Raz jeszcze o normatywnym statusie preambuły – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izby Karnej z 25.02.2016 r. (I KZP 17/15) – glosa aprobująca*, Przegląd Prawa Publicznego 2016, nr 12, w szczególności s. 118-127.

druku sejmowego zawierającego to uzasadnienie do projektu (druk Sejmu RP IV kadencji nr 3639 z dnia 28 grudnia 2004 r.), co miałyby świadczyć o zbędności preambuły, nie wydaje się realistyczne.

Cel ustawy, o której mowa, preambuła wyraża w sposób syntetyczny (jest jednozdaniowa, więc nie „obciąża” nadmiernie tekstu ustawy). Odwołuje się do „podstawowych praw człowieka”, w tym prawa do życia, zdrowia, poszanowania godności osobistej. Wskazuje na obowiązki „władz publicznych” zapewnienia obywatelom „równego traktowania”, „poszanowania praw i wolności” oraz na potrzebę „zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

Doniosłość wymienionych w niej praw podlegających ochronie oraz zadania władz publicznych nie nasuwają wątpliwości. Są realizowane przez ustawę w obowiązującym brzmieniu i zapewne będą realizowane (zapewne w pełniejszy sposób) po wprowadzeniu licznych doprecyzowujących zmian, w szczególności projektowanej definicji „przemocy domowej”.

W uzasadnieniu projektu uchylecia preambuły przypomniano, że preambuły powinny być zamieszczane „wyłącznie w aktach normatywnych o szczególnej wadze np. Konstytucji”. Stwierdzenie to może sugerować, że nowelizowana ustawa nie ma – w ocenie autora projektu nowelizacji – „szczególnej wagi”. Takiej oceny nie sposób podzielić (przy założeniu, iż istotnie została dokonana), zwłaszcza że preambuły są zawarte nie tylko w Konstytucji, ale w wielu ustawach, także powstałych na podstawie projektów rządowych przygotowanych po wejściu w życie „Zasad techniki prawodawczej”, w tym ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która ma być aktualnie znowelizowana⁴².

W ustawach mających preambuły, niekiedy wielokrotnie nowelizowanych z inicjatywy rządowej⁴³, nie proponowano dotychczas uchylecia tych preambuł, jako naruszających zasady sztuki legislacyjnej. Uchylecie preambuły w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie mogłoby być interpretowane – o ile by nastąpiło – jako wyraz „obniżenia” doniosłości tego aktu normatywnego. To zaś nie służyło by dobrze rozwiązywaniu problemów społecznych związanych ze zjawiskiem przemocy.

---

⁴² „Zasady techniki prawodawczej” zostały ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r., Dz.U. 2002, nr 100, poz. 908, obowiązującym od dnia 1 sierpnia 2002 r., wydanym na podstawie art. 14 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów. W tekście „Zasad (...)”, stanowiącym załącznik do wskazanego rozporządzenia opublikowanego w podanym wyżej Dzienniku Ustaw z 2002 r., był zawarty § 11 stwierdzający, że: „W ustawie nie zamieszcza się wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm prawnych, a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm”. Brzmienie tego przepisu nie zostało zmienione. Zawarta w nim zasada obowiązywała więc także w dniu uchwalenia nowelizowanej ustawy tzn. 29 lipca 2005 r.

⁴³ Przykładowo ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tekst jednolity Dz. U. 2022 r., poz. 447, jest nowelizowana co roku, ale nie zaproponowano uchylecia preambuły w niej zawartej jako zbędnej, choć „nie zawiera żadnych informacji, które mogłyby służyć jako wskazówki interpretacyjne”.

Osoby doznające przemocy domowej

1. art. 2 ust.2 pkt. d (stosunek przysposobienia)

Projekt ustawy wymienia osoby, które - w rozumieniu tej ustawy - należą do zamkniętego wyliczenia „osób doznających przemocy domowej” (projektowane nowe brzmienie art. 2 ust. 2).

Celowe wydaje się zwrócić uwagę na przewidziane w projekcie ujęcie osób, które łączy stosunek przysposobienia (pkt. d).

Z projektowanego zapisu wynika, iż wskazano osobę „pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonka oraz ich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków”. Z powyższego wynika, że chodzi o osobę przysposobioną i pozostałe osoby wymienione gdy stosunek przysposobienia trwa.

W takiej sytuacji (tzn. gdy stosunek przysposobienia trwa), zgodnie z unormowaniem skutków przysposobienia, o ile jest to tzw. przysposobienie pełne (w praktyce prawie wyłącznie orzekane są przysposobienia pełne rozwiązywalne i nierozwiązywalne, choć ustawa przewiduje także przysposobienie niepełne – art. 124 k.r.o.⁴⁴) - przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi. Skutki przysposobienia rozciągają się na zstępnych przysposobionego (art. 121 k.r.o.)⁴⁵ Oznacza to, że osoba przysposobiona ma status prawny dziecka osoby przysposabiającej. Jest więc zstępnym przysposabiającego w linii prostej, a jej dzieci, wnuki, prawnuki mają również status zstępnych osoby przysposabiającej. Osoba przysposabiająca ma status wstępnego osoby przysposobianej, jej dzieci, wnuków itd., a jej wstępni są wstępnymi osoby przysposobionej i jej zstępnych.

Osoby przysposobione i osoby przysposabiające, jako mające - na podstawie prawomocnego orzeczenia o przysposobieniu - wobec siebie status dziecka i rodzica, należą do kręgu osób, o których mowa w art. 2 ust. 2 pkt. b, tak samo jak osoby, których związek rodzinny (pokrewieństwo w linii prostej) wynika z ustalenia pochodzenia od oznaczonych rodziców.

Po prawomocnym rozwiązaniu stosunku przysposobienia przez sąd ustają jego skutki (art. 126 k.r.o.). Rozwiązanie stosunku przysposobienia ma miejsce relatywnie

---

⁴⁴ Zgodnie z art. 124 § 1 k.r.o, skutki przysposobienia nazywanego niepełnym (*adoptio minus plena*) polegają wyłącznie na powstaniu stosunku między przysposabiającym a przysposobionym. Jednakże i w tym wypadku skutki przysposobienia rozciągają się na zstępnych przysposobionego. Oznacza to, że osoba przysposabiająca ma status wstępnego osoby przysposobionej, ale jej wstępni (rodzice, dziadkowie, pradziadkowie) nie są wstępnymi osoby przysposobionej.

⁴⁵ „Art. 121 k.r.o. § 1. Przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi. § 2. Przysposobiony nabywa prawa i obowiązki wynikające z pokrewieństwa w stosunku do krewnych przysposabiającego. § 3. Ustają prawa i obowiązki przysposobionego wynikające z pokrewieństwa względem jego krewnych, jak również prawa i obowiązki tych krewnych względem niego. § 4. Skutki przysposobienia rozciągają się na zstępnych przysposobionego”.

rzadko⁴⁶. Nie można jednak wykluczyć, że po ustaniu tego stosunku prawnego jedna z osób, która była jego stroną będzie sprawcą przemocy, a druga jej ofiarą, zwłaszcza gdy osoba, która była przysposobiona jest pełnoletnia, a osoba, która dokonała przysposobienia jest już w podeszłym wieku⁴⁷. Powinno to zostać uwzględnione przez nie budzący wątpliwości zapis, z którego będzie wynikało, że przez osobę doznającą przemocy domowej należy rozumieć także osobę która pozostawała w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka i inne osoby wymienione w projektowanym art. 2 ust.2 pkt. d.

2. art. 2 ust.2 pkt. g („trwała” relacja)

Wątpliwości budzi zapis art. 2 ust. 2 pkt. g. Wszystkie użyte w projektowanym przepisie słowa mające charakteryzować „osobę doznającą przemocy domowej” są wieloznaczne.

Słowo „relacja” w odniesieniu do ludzi to „kontakt, więź, więzy, znajomość, węzeł, styczność, spójnia”⁴⁸, a każdy z tych synonimów jest również wieloznaczny. Można domniemywać, iż w odniesieniu do przedmiotu ustawy prawdopodobnie *relacja uczuciowa* dotyczy więzi emocjonalnej, jako jednej z więzi społecznych⁴⁹. Może budzić

⁴⁶ Z danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że w latach 2007-2021 orzeczono rozwiązanie przysposobienia w 326 sprawach

⁴⁷ Zob. E. Holewińska-Łapińska, *Rozwiązanie stosunku przysposobienia w orzecznictwie sądów powszechnych w latach 2010–2011*, Prawo w Działaniu 2013, nr 14, s. 121-176. Ze zbadanych akt spraw wynikały, między innymi, potwierdzone w postępowaniu dowodowym niepożądane zachowania przysposobionych. Odnośnie do małoletnich przysposobionych (s. 131-132) najczęściej występującymi niepożądanymi zachowaniami były: wagarowanie (56,3%), kradzieże (53,1%), naruszanie zasad porządku domowego (46,9%), ucieczki z domu lub placówki opiekuńczej (40,6%), naruszanie norm prawa karnego i prawa wykroczeń (37,5%), naruszanie zasad zachowania w szkole wobec nauczycieli i kolegów (34,4%). Odnośnie do przysposobionych osób pełnoletnich (s. 135, tabela 13) odnotowano: w co drugim przypadku nadużywanie alkoholu (50,0%), tzw. „pasożytniczy tryb życia” (43,8%), prawomocne skazanie za przestępstwo (43,8%), drastyczne zaniedbywanie obowiązków wobec własnej rodziny (37,5%), drastyczne zaniedbywanie obowiązków wobec przysposabiających (37,5%), popełnianie czynów karalnych, choć bez prawomocnego ich osądzenia (25,0%), uzależnienie od narkotyków (25,0%). Odnotowania wymaga, że podane dane procentowe odzwierciedlają częstotliwość występowania poszczególnych zachowań, ale nie sumują się do 100, gdyż poszczególne osoby przejawiały więcej niż jedno nienależyte zachowanie. Istotne wydaje się ustalenie (s. 134), że w 71,2% spraw dotyczących rozwiązania przysposobienia, gdy osoby przysposobione były pełnoletnie, powodami były osoby przysposabiające, a w 28,8% osoby przysposobione. Przystosobieni zarzucali rodzicom adopcyjnym (s. 133, s. 136) surowe metody wychowawcze, oparte o system kar, nadmierne wymagania, brak okazywania aprobaty, zaufania i innych pozytywnych uczuć.

⁴⁸ Tak w słowniku synonimów <https://www.synonimy.pl/synonim/relacja/> (dostęp 23.12.2022).

⁴⁹ Więż społeczna w znaczeniu socjologicznym, to „układ stosunków, instytucji i środków kontroli społecznej łączących jednostki w grupy społeczne” (*Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, tom 5, s. 118). W literaturze socjologicznej podkreśla się, że więź społeczną jest bardzo trudno zdefiniować. Pojawiają się takie określenia, jak „<<coś>>, co łączy i spaja grupę”, „kompleks <<sił spajających>>”, „<<aprobująca świadomość>> członków grupy” (E. Budzyńska, *Rodzinne więzi: dane, zadane, odrzucone? Socjologiczne refleksje nad przemianami rodziny współczesnej* (w:) *Praca-Więź-Integracja*, tom II *Wartości i więzi społeczne* pod red. U. Swadźby, B. Pactwy, M. Żak, Katowice 2015, s. 47-49). Obiektywna warstwa więzi jest charakteryzowana, jako niezależna od woli człowieka. „Wyraża się zachowaniami obserwowanymi z zewnątrz, które wynikają z dających się rzeczowo określić związków i wspólności (związków

wątpliwości, czy chodzi tylko o więzi emocjonalne o cechach jakie są przypisywane więziom rodzinnym⁵⁰ (mimo, że „strony” nie stanowią rodziny), opierającym się na uczuciu⁵¹, czy też to pojęcie odnosi się także do innych więzi emocjonalnych/ „uczuciowych” np. przyjacielskich, koleżeńskich itp., skoro mogą być one „niezależne od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania”.

W projektowanym przepisie jest też mowa o „relacji fizycznej”. Użyte pojęcie jest wieloznaczne. Jednym z wariantów interpretacyjnych może być przyjęcie, że autor projektowanego przepisu opisał w ten sposób różne formy bliskości mającej charakter seksualny. Odnotować należy, że występują w polskim prawie inne pojęcia dotyczące takich „relacji”⁵² i należałoby rozważyć czy nie byłoby właściwe użycie któregoś z nich, ewentualnie doprecyzować użyty w projekcie zwrot.

Ustalenie rozumienia wymienionych w przepisie „relacji” dodatkowo utrudnia fakt, iż – jak się wydaje – mają one dotyczyć innych stanów faktycznych niż „wspólne pożycie”, którego dotyczy art. 2 ust. 2 pkt e .

Wątpliwości interpretacyjne towarzyszą też wymogowi „trwałości” relacji, szczególnie, że przepis ma mieć zastosowanie także, gdy jedna z opisanych w nim „relacji” (a nawet obydwie, gdy występowały łącznie) miała miejsce „w przeszłość”, co może prowadzić do oceny, że relacja nie miała cechy trwałości skoro ustała, choć była okolicznością wystarczającą do podjęcia zachować opisanych w ustawie jako przemoc

krwi, języka, wspólnego terytorium)”. Warstwa subiektywna zwykle jest wiązana z nieformalnym charakterem więzi zależnej od woli człowieka. Przejawia się w „zrachowaniach spontanicznych o dużym ładunku emocjonalnym, w poczuciu łączności z innymi jednostkami lub zbiorowościami oraz w poczuciu odrębności w stosunku do obcych, spoza własnej zbiorowości” [tak przykładowo J. Brągiel, *Więzi społeczne w rodzinie* (w:) *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 2006, s. 115)]. J. Szczepański (*Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1970, s. 160-161) zdefiniował więź społeczną, jako „zorganizowany system stosunków, instytucji, środków kontroli społecznej skupiający jednostki, podgrupy i inne elementy składowe zbiorowości w całość zdolną do trwania i rozwoju”.

⁵⁰ Pojęcie „więź rodzinna” nie występuje w aktach normatywnych. W opracowaniach prawniczych w ogólnym ujęciu występuje stwierdzenie, że więzi rodzinne wynikają z faktu przynależności do rodziny, a ustawodawca „wyznacza określonym więziom rodzinnym skutki prawne i tym samym kreuje stosunek rodzinno-prawny” - tak przykładowo T. Smyczyński (w:) *System Prawa Prywatnego*, tom 11 *Prawo rodzinne i opiekuńcze* (red. T. Smyczyński), Warszawa 2009, s. 7. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 maja 1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, nr 3 poz. 46, ustalając, że „pożycie małżeńskie wyraża się w szczególności rodzaju wspólności duchowej, fizycznej i gospodarczej”, zaś „rozkład [pożycia] jest zupełny, gdy nie istnieje między małżonkami więź duchowa, fizyczna ani gospodarcza” użył zamiennie pojęć „wspólnota” i „więź”. Zob. też definicję „więzi rodzinnej” Leona Dyczewskiego (*Więź rodzinna a media elektroniczne*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2005, nr 1, s. 225-226 oraz zacytowane tam inne „definicje” więzi rodzinnej).

⁵¹ W szczególności uczucie „miłości” jest uważane za jeden z elementów składających się na „wspólne pożycie” będące jednym z obowiązków małżeńskich (art. 23 k.r.o.). „Miłość (gr. eros, agape; łac. amor, caritas) jest wartością uniwersalnie pożądaną (...). Zjawisko miłości jest trudne do określenia, chociaż stanowi przedmiot różnych nauk, zwłaszcza filozofii, teologii, psychologii, socjologii czy pedagogiki” (tak A. Maj, *Miłość i odpowiedzialność – wzajemne związki i zależności w perspektywie pedagogicznej*, Roczniki Pedagogiczne 2021, tom 13 (49), nr 2, s. 50)

⁵² Np. w prawie rodzinnym „obcowanie” (art. 85 k.r.o.), w prawie karnym „obcowanie płciowe”, „inna czynność seksualna” (art. 197 k.k.).

domowa. Tymczasem zapewne zdarzają się sytuację, gdy przemoc dotyka osoby, która po krótkotrwałej „relacji uczuciowej i/lub fizycznej” jednostronnie ją zerwała, co wywołało zachowania przemocowe drugiej strony o różnej zapewne motywacji (np. jako sposób na „odnowienie” relacji albo „kara” za nieakceptowane „odejście”, a nawet działanie strony „porzuconej” w obronie swoiście pojmowanego jej „honoru”).

W konkluzji nasuwa się wniosek, iż rozważenia wymaga doprecyzowanie używanych pojęć i odstąpienie od wymogu „trwałości” relacji.